

OBOWIĄZKI MAŁŻEŃSKIE WEDŁUG ADHORTACJI APOSTOLSKIEJ *FAMILIARIS CONSORTIO* I INNYCH OKOŁOKODEKSOWYCH DOKUMENTÓW KOŚCIOŁA

Treść: — I. Obowiązki małżeńskie według adhortacji *Familiaris consortio*. — II. Obowiązki małżeńskie według Karty Praw Rodziny i innych dokumentów Stolicy Apostolskiej. — III. Obowiązki małżeńskie według Katechizmu Kościoła Katolickiego. 1. Obowiązki wynikające z dobra małżonków. 2. Obowiązki związane z rodzeniem dzieci. 3. Obowiązki związane z wychowaniem. — IV. Wnioski. — Zusammenfassung.

Piętnaście lat po ogłoszeniu *Gaudium et spes* Ojciec święty Jan Paweł II postanowił dać Kościołowi szczególną okazję rozważenia problematyki małżeństwa i rodziny. Na rok 1980 zwołał on do Rzymu Synod Biskupów poświęcony zadaniom małżeństwa chrześcijańskiego. Była to jedna z pierwszych jego ważnych decyzji, podjęta już w pierwszym roku pontyfikatu. Dostępna jest bogata dokumentacja z przygotowania i obrad tego synodu, a także jego uchwały¹. Dokumentacja ta ma obecnie jeszcze większe znaczenie, gdyż wynikające z zadań małżeństwa obowiązki małżeńskie uzyskały wielkie znaczenie z racji na wymagania ich dotyczące zawarte w kan. 1095 nr 2 i 3 KPK z 1983 r.

Owoce obrad tegoż Synodu Biskupów z 1980 r. jest dokument będący zbiorem propozycji przedstawicieli episkopatu całego świata w kwestii zadań małżeństwa. Adhortacja apostolska Jana Pawła II *Familiaris consortio*, ogłoszona 22 XI 1981 r.² stała się wypowiedzianym ustami papieża współczesnym wykładem nauczania Kościoła o zadaniach małżeństwa i rodziny.

Spośród dalszych ważnych wypowiedzi Stolicy Apostolskiej na temat małżeństwa i obowiązków małżeńskich, wymienić należy przede wszystkim Kartę Praw Rodziny, kilka dokumentów wydanych przez Kongregację Nauki Wiary, List do Rodzin oraz ogłoszony w 1992 r. Katechizm Kościoła Katolickiego. Inne dokumenty, w których Kościół wypowiadał się na temat obowiązków małżeńskich, zostaną wspomniane w dalszych częściach niniejszego artykułu. Nie omawiam tu obowią-

¹ Synodus Episcoporum: De muneribus familiae christianae in mundo hodierno. Ad usum Conferentiarum Episcopatum. Città del Vaticano 1979; Synodus Episcoporum: De muneribus familiae christianae in mundo hodierno. Elenchus propositionum. Città del Vaticano 1980; Synodus Episcoporum: De muneribus familiae christianae in mundo hodierno. Instrumentum laboris ad usum sodalium quinti coetus generalis. Città del Vaticano 1980.

² Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio* (22 XI 1981 r.), AAS 74(1982), s. 81–191.

ków małżeńskich według Kodeksu Prawa Kanonicznego, gdyż to zagadnienie jest ogromnej wagi i należy mu się odrębne opracowanie³.

I. OBOWIĄZKI MAŁŻEŃSKIE WEDŁUG ADHORTACJI *FAMILIARIS CONSORTIO*

Jan Paweł II przedstawiając w adhortacji szeroką wizję zadań małżeństwa poważnie rozwinął soborową naukę o dobrach i celach małżeństwa. W adhortacji zawarł papież wskazania do realizacji następujących obowiązków małżeńskich: tworzenia małżeńskiej wspólnoty osób (nr 18–21, 25–26), przekazywania życia (nr 28–35), wychowania dzieci (nr 36–41), uczestniczenia w rozwoju społeczeństwa (nr 42–48), tworzenia wspólnoty z Bogiem (nr 12–13) oraz uczestniczenia w życiu i misji Kościoła (nr 49–64). Trzy pierwsze zadania niewątpliwie należą do ścisłych zadań małżonków i rodziców. Trzy ostatnie natomiast są raczej nie tyle istotnymi obowiązkami dla funkcjonowania małżeństwa, co raczej obowiązkami wobec społeczności, do których małżonkowie należą, i których nie można zaliczyć do obowiązków istotnych.

Jako pierwsze zadanie rodziny chrześcijańskiej wymienione zostało w *Familiaris consortio* tworzenie wspólnoty osób. Małżeństwo powinno stawać się coraz głębszą i mocniejszą komunią osób, która jest fundamentem życia małżeńskiego (FC 18). Ta wspólnota ma wzrastać *poprzez codzienną wierność małżeńskiej obietnicy* (FC 19). Na obowiązek utrzymywania wspólnoty życia składa się zachowywanie całkowitej jedności i wierności małżeńskiej oraz utrzymywanie tej jedności przez całe życie⁴. Obowiązki te nie tylko służą dobru małżonków, lecz także są zabezpieczeniem (realizacji) istotnych przymiotów małżeństwa. Szczególnym zadaniem małżonków jest *dawanie świadectwa bezcennej wartości nierozdzielności i wierności małżeńskiej*⁵. Ważnym wskazaniem istotnym obowiązków małżeńskich jest sformułowanie zawarte w ostatnim akapicie numeru 21: *Komunia rodzinna może być zachowana i doskonalona jedynie w wielkim duchu ofiary. Wymaga bowiem szlachetnej gotowości każdego i wszystkich do zrozumienia, tolerancji, przebaczenia i pojednania*. Skoro jedynie przy pomocy takich postaw można utrzymać małżeństwo, to znaczy, że postawy te i wynikające z nich obowiązki należą do istotnych.

Z tekstu numeru 25 *Familiaris consortia* wynika, że obowiązkiem męża jest okazywanie szacunku żonie. Papież dość szczegółowo określa specyficzne obowiązki męża i żony⁶. Obowiązkiem obojga małżonków jest całkowity szacunek wobec życia dziecka; zawsze powinno ono być pod skuteczną ochroną rodziców.

W adhortacji papież wyraźnie stwierdza, że *wszyscy małżonkowie są powołani do świętości w małżeństwie*⁷. Obowiązek dążenia małżonków do świętości wynika

³ Artykuł taki jest obecnie w druku; zob. R. Sztuchmiller, Istotne obowiązki małżeńskie w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku, *Roczniki Nauk Prawnych* 7(1997), s. 121–137. Szerzej na ten temat zob. tenże, Istotne obowiązki małżeńskie, Warszawa 1997, s. 205–482.

⁴ FC 19–20.

⁵ FC 20.

⁶ FC 22 i 25.

⁷ FC 34.

przede wszystkim z sakramentalności małżeństwa⁸, a najczęściej realizują go małżonkowie przez rodzenie i wychowanie dzieci⁹. Małżonków i rodzinę określono jako *wspólnotę zbawiającą*¹⁰ lub *wspólnotę wierzącą i ewangelizującą*¹¹. Mają oni też prawo oczekiwać od wspólnoty wierzących odpowiednich pomocy *na drodze ich ludzkiego i duchowego rozwoju*¹².

Trzynastcie lat po ogłoszeniu encykliki Pawła VI *Humanae vitae* naukę o zasadach odpowiedzialnego rodzicielstwa przypomniał i gruntownie uzasadnił Jan Paweł II w *Familiaris consortio* (nr 14 i 28–32). Od momentu, gdy małżonkowie stają się rodzicami, wzrasta ich odpowiedzialność za siebie i za dzieci. Papież wyraźnie potwierdził wymagania stawiane małżonkom w *Gaudium et spes* (nr 15) oraz w encyklice *Humanae vitae* (nr 11, 9 i 12). Tak więc w dokumencie tym dalej potwierdza się, że *miłość małżeńska winna być w pełni ludzka, wyłączna i otwarta na nowe życie*¹³. Słowa te są bardzo precyzyjne; wynika z nich, że samo zrodzenie dzieci nie jest ścisłym obowiązkiem małżonków. Mogą być np. sytuacje, gdzie małżonkowie są niepłodni i nie mogą urodzić własnego dziecka. Dlatego *Familiaris consortio* wymaga tylko tyle, ile jest konieczne: aby małżonkowie byli *otwarcą na nowe życie*, czyli nie przeciwdziałali poczęciom.

Alternatywą dla urodzenia własnego dziecka jest adopcja. W *Familiaris consortio* jest ona wyraźnie zalecana i to w dwu miejscach dokumentu (nr 14 i 41). Jest to zatem ważne uzupełnienie dokumentu soborowego oraz KPK w tej kwestii. Nie aprobeuje się natomiast (nie ma o tym wyraźnej wzmianki) sztucznego zapładniania.

Omawiając obowiązek rodzenia dzieci nie można pominąć zagrożeń i trudności, na jakie małżonkowie mogą napotkać realizując powyższy obowiązek. Z wypowiedzi Ojca Świętego Jana Pawła II jasno wynika, że wszelkie działanie czynione albo w zamyśle, albo w czasie współżycia seksualnego, stojące na przeszkodzie poczęcia nowego życia należy bezwzględnie eliminować i wykluczać¹⁴. Do takich działań można zaliczyć stosowanie środków antykoncepcyjnych¹⁵ oraz środków aborcyjnych (przerwanie ciąży, wkładki domaciczne, tabletki wczesnoporonne)¹⁶. Małżonkowie powinni zawsze uwzględniać podwójne znaczenie stosunku małżeńskiego: służy on jedności małżonków oraz rodzicielstwu¹⁷. Jan Paweł II przytacza ponadto wiele korzyści osobowych, jakie wynikają z poszanowania naturalnego rytmu płodności¹⁸.

Wypowiedzi papieża zawarte w encyklice *Humanae vitae* i adhortacji *Familiaris consortio* wyraźnie dają do zrozumienia, że Kościół opowiada się tylko za

⁸ FC 56.

⁹ FC 26.

¹⁰ FC 49.

¹¹ FC 51; zob. FC 51–62.

¹² FC 34.

¹³ FC 29.

¹⁴ FC 32.

¹⁵ Bez względu na to, czy są to środki mechaniczne, chemiczne, chirurgiczne czy hormonalne.

¹⁶ M. Pierechod, Poradnictwo rodzinne. Zagadnienia wybrane. Skrypt dla studentów IKCh cz. I i II, Olsztyn 1996, s. 8–14.

¹⁷ FC 32.

¹⁸ Tamże.

naturalnymi metodami regulacji poczęć. A więc małżonkowie tylko takimi metodami mogą określać wielkość swoich rodzin. Ze sformułowań zawartych w *Familiaris consortio* wynika, że prawo określające zasady przekazywania życia jest niezmiennic¹⁹.

Prokreacja wymaga zaangażowania obojga małżonków, a nie tylko jednego²⁰. Sformułowanie to można uznać za komentarz do kan. 1035 o równości praw małżonków, a jednocześnie jako wypowiedź przeciwko sztucznemu zapładnianiu.

W *Familiaris consortio* papież nie tylko przypomina sformułowania dokumentów soborowych dotyczące obowiązku wychowania dzieci, lecz także daje własne, zwięzłe, i bardzo wymowne określenia. Wynika z nich, że obowiązek wychowania własnych dzieci jest istotny: *Prawo-obowiązek rodziców do wychowania jest czymś istotnym i jako taki związany jest z samym przekazywaniem życia ludzkiego, jest on pierwotny i mający pierwszeństwo w stosunku do zadań wychowawczych innych osób*²¹. Jan Paweł II określa też w swojej adhortacji zakres i sposoby wszechstronnego wychowania swoich dzieci; daje wskazania do wychowania społecznego, seksualnego, doprowadzania dzieci do dojrzałości społecznej i religijnej²². Ze sformułowania zawartego w numerze 40 adhortacji: *Prawo rodziców do wyboru wychowania zgodnego z wyznawaną przez nich wiarą winno być bezwzględnie zabezpieczone* wynika, że nie tylko władze mają dbać o przestrzeganie tego prawa, lecz także sami rodzice. Wskazuje na to użycie słowa „bezwzględnie”. W sensie prawnym sytuacja w tym zakresie jest całkowicie jasna. Oboje rodzice mają obowiązek osobistego wychowywania swoich dzieci²³.

Zwołanie synodu poświęconego rodzinie oraz ogłoszenie wspomnianej adhortacji były zwróceniem uwagi Kościoła na potrzebę głębokiego i prawidłowego spojrzenia na małżeństwo i jego współczesne zadania. Były odnowieniem spojrzenia na rodzinę, a także wyraźnym sygnałem dla zespołu konsultorów oraz całej Komisji Kodyfikacyjnej. Ogłoszenie adhortacji kilka miesięcy po zredagowaniu pierwszego schematu KPK traktować można jako bardzo poważne włączenie się Ojca świętego w dyskusję nad projektem prawa małżeńskiego. Zawarty w adhortacji szeroki wykład zadań małżeństwa chrześcijańskiego okazał się doskonałym uzupełnieniem i komentarzem do odpowiednich norm zawartych w schematach kodeksu prawa kanonicznego. Dlatego też komisja mogła poprzestać na zamieszczeniu w Kodeksie określeń norm najbardziej podstawowych.

Zawarty w adhortacji szkic Karty Praw Rodziny (nr 46) został potem dopracowany i wydany w formie odrębnego dokumentu Stolicy Apostolskiej.

¹⁹ FC 28–35; zob. E. Lio, *Humanae vitae e infallibilità. Il concilio, Paolo VI e Giovanni Paolo II*, Città del Vaticano 1986, s. 894–896.

²⁰ FC 14.

²¹ FC 36.

²² FC 37–39.

²³ FC 36.

II. OBOWIĄZKI MAŁŻEŃSKIE WEDŁUG KARTY PRAW RODZINY I INNYCH DOKUMENTÓW STOLICY APOSTOLSKIEJ

Na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych, a więc kilka lat po zakończeniu Soboru Watykańskiego, w niektórych krajach pojawiły się wypaczone interpretacje dokumentów soborowych i zasad życia małżeńskiego. Dlatego też w latach 1974–1977, a więc w latach opracowywania nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego, Stolica Apostolska wydała kilka ważnych dokumentów, oficjalnie wyjaśniających niektóre aspekty życia małżeńskiego, zwłaszcza pożycia intymnego i związanych z tym praw.

W kwestii naturalności pożycia małżeńskiego i przekazywania życia w sposób godziwy wielkie znaczenie miały dokumenty Kongregacji Nauki Wiary: *Declaratio de abortu procurato* (z 18 XI 1974 r.)²⁴, *Responsa ad quaesita Conferentiae Episcopalis Americae Septentrionalis circa sterilisationem in noscomiis catholicis* (z 13 III 1975 r.)²⁵, Deklaracja dotycząca niektórych problemów etyki seksualnej *Persona humana* (z 29 XII 1975 r.)²⁶ oraz *Decretum circa impotentiam quae matrimonium dirimit* (z 13 V 1977 r.)²⁷.

W Deklaracji o przerywaniu ciąży stwierdza się, że nienaruszalnego z woli Boga prawa do życia nie może naruszyć żadna jednostka ani żaden autorytet publiczny. Dziecko od chwili poczęcia jest odrębną osobą, będącą podmiotem praw²⁸. Inne dokumenty będą przywołane przy analizie obowiązków: pożycia intymnego oraz przekazywania życia.

Jeśli chodzi o inne dokumenty pozakodeksowe, szczególnie wydane w okresie opracowywania i wchodzenia w życie Kodeksu Prawa Kanonicznego, to obowiązki małżonków zostały także wyrażone w Karcie Praw Rodziny ogłoszonej przez Stolicę Apostolską dnia 22 X 1983 r.²⁹

We wstępie do tej Karty uzasadnia się stałą troskę Kościoła o małżeństwo i rodzinę: *Kościół katolicki, świadom tego, że dobro człowieka, społeczeństwa i samego Kościoła związane jest z życiem rodziny, zawsze uważał, że jego posłannictwem jest głoszenie wszystkim wpisanego w naturę ludzką zamysłu Bożego, dotyczącego małżeństwa i rodziny, popieranie ich i obrona przed jakimikolwiek atakami.*

W Karcie Praw Rodziny stwierdza się, że *Małżonkowie mają niezbywalne prawo do założenia rodziny i decydowania o czasie narodzin i liczbie dzieci,*

²⁴ *Communicationes* 6(1974), s. 134–147.

²⁵ *AAS* 68(1976), s. 738–740.

²⁶ *AAS* 68(1976), s. 77 nn.

²⁷ *AAS* 69(1977), s. 426. Zob. G. Ermecke, Zur wissenschaftlichen Diskussion über die kirchliche und theologische Lehre von den „Ehezwecken“ und über die „Natur der ehelichen Aktes“, *Theologie und Glaube* 52(1962), s. 350–361; F.G. Morrissey, Preparing ourselves for the new marriage legislation, *The Jurist* 33(1973), s. 352; M. Pedetta, Possibili elementi giuridici contenuti nell' „Humanae vitae“ per una definizione „de iure condendo“ dell'essenza del matrimonio canonico, w: *La Chiesa dopo il Concilio*, T. 2, Milano 1972, s. 982–988.

²⁸ Deklaracja o przerywaniu ciąży nr 1.

²⁹ *Stolica Apostolska, Karta Praw Rodziny, Communicationes* 15(1983), s. 140–152 (Tłumaczenie polskie w: *Zadania rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym*. Synod Biskupów 1980. Oprac. A. Szafrańska, Warszawa 1986, s. 227–239).

uwzględniając w pełni obowiązki wobec siebie samych, wobec dzieci już narodzonych, rodziny i społeczeństwa, we właściwej hierarchii wartości i zgodnie z naturalnym porządkiem moralnym, który wyklucza uciekanie się do antykoncepcji, sterylizacji, spędzania płodu³⁰. W Karcie wyklucza się również doświadczenia i eksperymenty, rzekomo naukowe, na embrionie ludzkim³¹. W art. 4 Karty Praw Rodziny chroni się prawo każdego dziecka (także dopiero co poczętego) do życia: *Spędzanie płodu jest bezpośrednim pogwałceniem podstawowego prawa każdej istoty ludzkiej — prawa do życia*. Jest oczywiste, że małżonkowie nie powinni mieć swego udziału w takich działaniach.

W zakresie wychowania religijnego w art. 5 Karty stwierdza się, że rodzice muszą być wszędzie uznani za pierwszych i głównych wychowawców, że *mają prawo do wychowania dzieci zgodnie ze swoimi przekonaniami moralnymi i religijnymi, mają prawo do swobodnego wyboru szkół lub innych środków niezbędnych do kształcenia dzieci, zgodnie z własnymi przekonaniem, że naruszane są prawa rodziców, gdy państwo narzuca obowiązkowy system wychowania, z którego zostaje usunięta całkowicie formacja religijna*³².

W artykule 6 napiętnuje się rozwody, które są często sankcjonowane przez prawodawstwo świeckie. Dla prowadzenia wspólnoty życia małżeńskiego w Karcie potwierdza się prawo małżonków do mieszkania, do placu rodzinnej, do łączenia rodzin emigrantów³³.

Z dokumentów ogłoszonych po promulgacji KPK należy tu wymienić, jako szczególnie ważne: Instrukcję (z 22 II 1987 r.) o szacunku dla rodzącego się życia ludzkiego i o godności jego przekazywania³⁴, List Jana Pawła II do Rodzin³⁵ oraz Katechizm Kościoła Katolickiego³⁶. Ten ostatni dokument będzie dokładniej zaprezentowany w następnym punkcie niniejszego artykułu.

W Instrukcji o szacunku dla rodzącego się życia ludzkiego i o godności jego przekazywania Kongregacja Nauki Wiary stwierdziła, że jedynym godziwym sposobem poczęcia człowieka jest osobowy akt małżeński³⁷. Przypomina również, że *ludzki embrion powinien być traktowany jako osoba, musi on być również chroniony w swej integralności i leczony w granicach możliwych jak każda inna istota ludzka podległa opiece lekarskiej*³⁸. *Dziecko ma prawo do tego, by zostać poczętym, by być noszonym w łonie, narodzonym i wychowanym w małżeństwie*³⁹.

³⁰ Karta Praw Rodziny art. 3; zob. art. 3a, b, c.

³¹ Karta Praw Rodziny art. 4. Zob. Wychowanie do miłości, pr. zbior. pod red. K. Majdańskiego, Warszawa 1987, s. 241–248.

³² Karta Praw Rodziny art. 5, *Chrześcijanin w świecie* 26(1984) nr 4, s. 101. Por. *Dignitas humane* nr 5; FC 40.

³³ Karta Praw Rodziny art. 10–12.

³⁴ Kongregacja Nauki Wiary, Instrukcja o szacunku dla rodzącego się życia ludzkiego. Odpowiedzi na niektóre aktualne zagadnienia, Watykan 1987.

³⁵ Jan Paweł II, List do Rodzin, Poznań 1994.

³⁶ Catechismo della Chiesa Cattolica, Libreria Editrice Vaticana 1992. Tłum. polskie: Katechizm Kościoła Katolickiego, Pallottinum 1994.

³⁷ Kongregacja Nauki Wiary, Instrukcja o szacunku dla rodzącego się życia ludzkiego jw., cz. II nr 5.

³⁸ Tamże, cz. I nr 1.

³⁹ Tamże, cz. II nr 1.

Z tego uprawnienia dziecka wynika ścisły obowiązek małżonków i rodziców. Sztuczne zapłodnienie jest wykroczeniem przeciwko prawu natury⁴⁰.

W wydanym z okazji Międzynarodowego Roku Rodziny (1994) specjalnym Liście do Rodzin papież Jan Paweł II ostro krytykuje dewiacje występujące także w prawodawstwie niektórych krajów, pretendujących do nazywania się państwem prawa: *Warto wspomnieć pokrótce o dewiacjach, jakich doznało w licznych krajach tak zwane 'państwo prawa'. Prawo Boże w stosunku do życia ludzkiego jest jednoznaczne i kategoryczne. Bóg nakazuje: 'Nie zabijaj' (por. Wj 20,13). Żaden ludzki prawodawca nie może więc powiedzieć: wolno ci zabijać, masz prawo zabijać, czy nawet powinieneś zabijać. Niestety, w historii naszego stulecia taka dewiacja stała się rzeczywistością. W sposób demokratyczny dochodziły do władzy siły polityczne, które wydawały ustawy sprzeczne z prawem do życia, jakie posiada każdy bez wyjątku człowiek, a czyniły to w imię obłądnych racji, na przykład eugenicznych, etnicznych lub też innych. Zjawiskiem nie mniej niebezpiecznym są dzisiaj ustawodawstwa, które nie respektują prawa do życia od chwili poczęcia. (...) Prawo do życia staje się w ten sposób udziałem wyłącznie ludzi dorosłych, którzy mogą także w parlamentach przeprowadzać swoje plany i realizować własne interesy*⁴¹.

III. OBOWIĄZKI MAŁŻEŃSKIE WEDŁUG KATECHIZMU KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Ogłoszony w 1992 roku nowy Katechizm Kościoła Katolickiego jest ostatnim z prezentowanych dokumentów odnoszących się m.in. do małżeństwa i jego zadań. Zawiera on liczne wypowiedzi odnoszące się tak do dobra małżonków, jak i do dobra potomstwa. Wskazuje i bliżej określa niektóre obowiązki małżeńskie.

1. Obowiązki wynikające z dobra małżonków

Katechizm ten, mówiąc o miłości małżonków, przypomina naukę soborową, iż *Płciowość jest podporządkowana miłości mężczyzny i kobiety. W małżeństwie cielesna intymność małżonków staje się znakiem i rękojmnią komunii duchowej*⁴². Tak więc jeszcze raz Kościół uświadamia, że różne przejawy życia małżeńskiego i obowiązki małżeńskie nie mogą być izolowane, lecz ściśle łączą się ze sobą i tworzą pewną całość.

Przy omawianiu szóstego przykazania Katechizm potwierdza obowiązki małżeńskie: wierności, płodności i trwałości. Powołując się wyraźnie na kanon 1056 Katechizm przypomina: *Przymierze dobrowolnie zawarte przez małżonków nakłada na nich obowiązek (podkr. autora) podtrzymywania jedności i nierozzerwalności. 'Co [...] Bóg złączył, tego człowiek niech nie rozdziela' (Mk 10,9)*⁴³.

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ Jan Paweł II, List do Rodzin, jw., nr 21.

⁴² KKK 2360.

⁴³ KKK 2364.

Ponadto w Katechizmie przypomina się, że przez zjednoczenie małżonków urzeczywistnia się podwójny cel małżeństwa: dobro samych małżonków i przekazywanie życia. Uprzedza się, iż nie można rozdzielać tych dwóch znaczeń, czyli wartości małżeństwa, bez naruszenia życia duchowego małżonków i narażenia dobra małżeństwa oraz przyszłości rodziny. Katechizm konkluduje, iż *Miłość małżeńska mężczyzny i kobiety powinna więc spełniać podwójne wymaganie: wierności i płodności*⁴⁴.

Małżonkowie powinni być świadomi niegodziwości, jaka powstaje wówczas, kiedy w życie intymne wkraczają nieetyczne „nowinki” świata technicznego, techniki oddzielające rodzicielstwo od pożycia, będące czasem interwencją osoby spoza małżeństwa lub naruszające prawa dziecka do urodzenia się z ojca i z matki. Działania takie są sprzeczne z „wyłącznym prawem małżonków” do roli ojca i matki⁴⁵. Ponadto pogoń za nowinkami technicznymi w ramach małżeństwa niesie ze sobą ryzyko oddalenia się od siebie małżonków na skutek braku wzajemnego obdarowywania się, które jest możliwe tylko w akcie małżeńskim. Istnieje wtedy ryzyko przyzwolenia panowania techniki nad *pochodzeniem i przeznaczeniem osoby ludzkiej*⁴⁶.

Katechizm powtarza kodeksową normę o obowiązku zachowania nierozzerwalnego charakteru małżeństwa⁴⁷. Zdecydowanie napiętnuje też korzystanie z rozwodów. *Rozwód jest poważnym wykroczeniem przeciw prawu naturalnemu. Zmierz do zerwania dobrowolnie zawartej przez małżonków umowy, by żyć razem aż do śmierci. Rozwód znieważa przymierze zbawcze, którego znakiem jest małżeństwo sakramentalne. Fakt zawarcia nowego związku, choćby był uznany przez prawo cywilne, powiększa jeszcze bardziej ciężar rozbicia; stawia bowiem współmałżonka żyjącego w nowym związku w sytuacji publicznego i trwałego cudzołóstwa*⁴⁸. Jednak okazuje Kościół także pewną wyrozumiałość: *Jeśli rozwód cywilny pozostaje jedynym możliwym sposobem zabezpieczenia pewnych słuszych praw, opieki nad dziećmi czy obrony majątku, może być tolerowany, nie stanowiąc przewinienia moralnego*⁴⁹.

2. Obowiązki związane z rodzeniem dzieci

Katechizm trafnie i krótko podsumowuje to, nad czym dalej zastanawiają się naukowcy: *Płodność jest dobrem, darem i celem małżeństwa. Małżonkowie przekazując życie uczestniczą w ojcostwie Boga*⁵⁰. A dzieje się tak dlatego, gdyż *miłość małżeńska ze swojej natury zmierza do tego, by być płodną*⁵¹. W dokumencie tym Kościół przypomina, że płodność i jej skutek — rodzenie dzieci — są obiektywnym

⁴⁴ KKK 2363.

⁴⁵ KKK 2376.

⁴⁶ KKK 2377.

⁴⁷ KKK 2382; zob. kan. 1141 KPK.

⁴⁸ KKK 2384.

⁴⁹ KKK 2382.

⁵⁰ KKK 2398.

⁵¹ KKK 2366.

celem małżeństwa, niezależnym od woli człowieka. Kościół także w Katechizmie naucza, że *każdy akt małżeński powinien pozostać otwarty na przekazywanie życia ludzkiego*⁵². Ale potwierdza też prawo małżonków do odpowiedzialnej regulacji poczęć, prawidłowo używając terminu „poczęć”, a nie „urodzeń”⁵³.

3. Obowiązki związane z wychowaniem

Kodeks szeroko wypowiada się też na temat obowiązku pełnego wychowania dzieci. Wskazuje podstawy, rangę i zakres obowiązku wychowania. Stwierdza, iż wychowanie jest głównym zadaniem małżonków i rodziców⁵⁴. *Płodność miłości małżeńskiej nie ogranicza się jedynie do przekazywania życia dzieciom, lecz powinna obejmować ich wychowanie moralne i formację duchową*⁵⁵. Akcentuje się tu zatem te zakresy wychowania, które są najtrudniejsze i najczęściej są zaniedbywane.

W Katechizmie przypomina się obowiązek wychowania dzieci małych i dorastających⁵⁶, przypomina się, że rodzice mają prawo i obowiązek wybrać dla dzieci odpowiednią szkołę⁵⁷. Rodzice powinni tak wychować swoje dzieci, aby mogły umiejętnie i zgodnie z wolą Bożą korzystać z rozumu i wolności. Dom rodzinny jest właściwym miejscem kształtowania cnót, dyspozycji do czynienia dobra; rodzice powinni tak wychować, ucząc panowania nad sobą, wyrzeczeń, zdrowego osądu⁵⁸, poprawnie ukształtować sumienie dzieci, uczyć szacunku, wdzięczności⁵⁹, wychować do rozumnej wolności⁶⁰, do uszanowania praw każdego człowieka i do pokoju⁶¹. Ważnym zadaniem jest wychowanie seksualne, uczenie czystości, opanowania⁶².

Bardzo ważnym zadaniem małżonków i rodziców jest wychowanie religijne i społeczne. Rodzice są pierwszymi głosicielami wiary (KK 11)⁶³. Już od wczesnego dzieciństwa mają obowiązek ewangelizowania dzieci⁶⁴, powinni ukazywać dzieciom liturgię jako istotny element ludzkiego życia⁶⁵. W wychowaniu społecz-

⁵² Tamże.

⁵³ KKK 2368.

⁵⁴ KKK 1652 (powt. KDK 50), 1653, 2221 (zob. DWCh 3).

⁵⁵ KKK 2221.

⁵⁶ KKK 2228.

⁵⁷ KKK 2229; zob. DWCh 6; W. Bołoz, *Katechizm Kościoła Katolickiego w rodzinie*, w: *Wprowadzenie do Katechizmu Kościoła Katolickiego*, Warszawa 1994, s. 120.

⁵⁸ KKK 1803, 1804.

⁵⁹ KKK 1783–1784, 1787, 2218, 2220, 2235, 2239.

⁶⁰ KKK 2514.

⁶¹ KKK 2304.

⁶² KKK 2337, 2339, 2342, 2521.

⁶³ KKK 1666.

⁶⁴ KKK 2156, 2165, 2225, 2226.

⁶⁵ KKK 2205, 2757. Zob. K. Misiaszek, *Wychowanie chrześcijańskie w świetle Katechizmu Kościoła Katolickiego*, w: *Wprowadzenie do Katechizmu Kościoła Katolickiego*, Warszawa 1994, s. 127.

nym rodzice powinni uczyć unikania fałszywych kompromisów⁶⁶ i pomóc rozpoznać powołanie życiowe⁶⁷.

IV. WNIOSKI

Największe znaczenie obowiązków małżeńskich uznane zostało w Kodeksie Prawa Kanonicznego ogłoszonym przez Jana Pawła II w 1983 r. Jednak nie zostały one tam dokładnie określone. Ojciec św. świadomie tę kwestię pozostawił kanonistom i jurysprudencji. Jednak inne dokumenty Kościoła także rzucają wiele światła na ten problem. Wydaje się, iż najdokładniejsza w tej sprawie jest adhortacja Jana Pawła II *Familiaris consortio*. Ojciec św. określa w niej wszystkie istotne obowiązki małżeńskie, a także obowiązki mające znaczenie raczej integrujące niż istotne. W adhortacji zawarł papież wskazania do realizacji następujących istotnych obowiązków małżeńskich: tworzenia małżeńskiej wspólnoty osób (nr 18–21, 25–26), przekazywania życia (nr 28–35), wychowania dzieci (nr 36–41). Gdy wkrótce po zakończeniu Soboru Watykańskiego w niektórych krajach pojawiły się wypaczone interpretacje dokumentów soborowych i zasad życia małżeńskiego, a jednocześnie wiadomo było o przygotowywaniu nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego, w latach 1974–1977 Stolica Apostolska wydała kilka ważnych dokumentów, oficjalnie wyjaśniających niektóre aspekty życia małżeńskiego, zwłaszcza pożycia intymnego i związanych z tym praw. Istotne znaczenie mają instrukcje wydawane w tym czasie przez Kongregację Nauki Wiary. W dokumentach tych chroni się przede wszystkim prawo do naturalnego przekazywania życia oraz do pełnego wychowania chrześcijańskiego. Inny charakter ma Karta Praw Rodziny, która jest raczej zbiorem postulatów wobec wierzących i niewierzących, a zwłaszcza wobec osób piastujących władzę publiczną. Katechizm Kościoła Katolickiego jest najbardziej aktualną wypowiedzią Kościoła, poruszającą także w sposób precyzyjny, prawa dotyczące realizacji obowiązków małżeńskich. W dokumencie tym zawarto bardzo przemyślane wypowiedzi i normy dotyczące wszystkich istotnych obowiązków małżeńskich. Dobrze byłoby, aby katechizm ten rozprowadzić w masowym i tanim nakładzie wśród jak największej ilości osób w Polsce i w innych krajach. Świadomość obowiązków małżeńskich⁶⁸ byłaby wtedy dużo większa, a to dawałoby szansę na lepszą ich realizację.

⁶⁶ KKK 2207, 2208, 2224.

⁶⁷ KKK 1656.

⁶⁸ Jest ona, jak dotąd, raczej słaba; zob. R. Sztymiler, *Istotne obowiązki małżeńskie*, Warszawa 1997, s. 279–344.

EHELICHE PFLICHTEN NACH DER ADHORTATION *FAMILIARIS CONSORTIO*
UND NACH ANDEREN KONZILIAREN KIRCHENDOKUMENTEN

ZUSAMMENFASSUNG

Zu wichtigen konziliaren Aussagen des hl. Stuhles zum Thema Ehe und Ehepflichten gehören vor allem: Apostolische Adhortation *Familiaris consortio*, einige Dokumente, ausgegeben von der Kongregation des Glaubensunterrichts in den Jahren 1974-77, weiter die Karta der Familienrechte von 1983, der 1992 veröffentlichte Katechismus der Katholischen Kirche, sowie der 1994 von Johannes Paul II. verfaßte Hirtenbrief an die Familien.

Die größte Bedeutung wird den Ehepflichten im Kodex des Kanonischen Rechts beigemessen. Darin wurden sie aber nicht genauer bestimmt. Andere Kirchendokumente beleuchten dieses Problem auch ziemlich genau. Die genaueste Interpretation der Ehepflichten enthält die Adhortation von Johannes Paul II. *Familiaris consortio*. Der hl. Vater bestimmt in ihr alle wesentlichen Ehepflichten, wie auch jene Pflichten, die eine integrierende Bedeutung haben. Die Adhortation beinhaltet päpstliche Verordnungen zur Verwirklichung folgender wesentlicher Ehepflichten: Ehegemeinschaft von Personen bilden (Nr. 18-21, 25-26), Leben fortsetzen (Nr. 28-35), Kinder erziehen (Nr. 36-21). In anderen konziliaren Dokumenten wird vor allem das Recht auf Fortsetzung des Lebens auf natürliche Art und Weise, und auf volle christliche Erziehung geschützt. Die Karta der Familienrechte hat einen anderen Charakter: sie ist vor allem eine Zusammenstellung von Forderungen gegenüber öffentlichen Amtspersonen. Der Katechismus der Katholischen Kirche ist die aktuellste Aussage der Kirche, die sehr präzise vor allem das Recht zur Realisierung der Ehepflichten beschreibt. In diesem Dokument gibt es genau überdachte Aussagen und Normen, die sich auf alle wesentlichen Ehepflichten beziehen.